

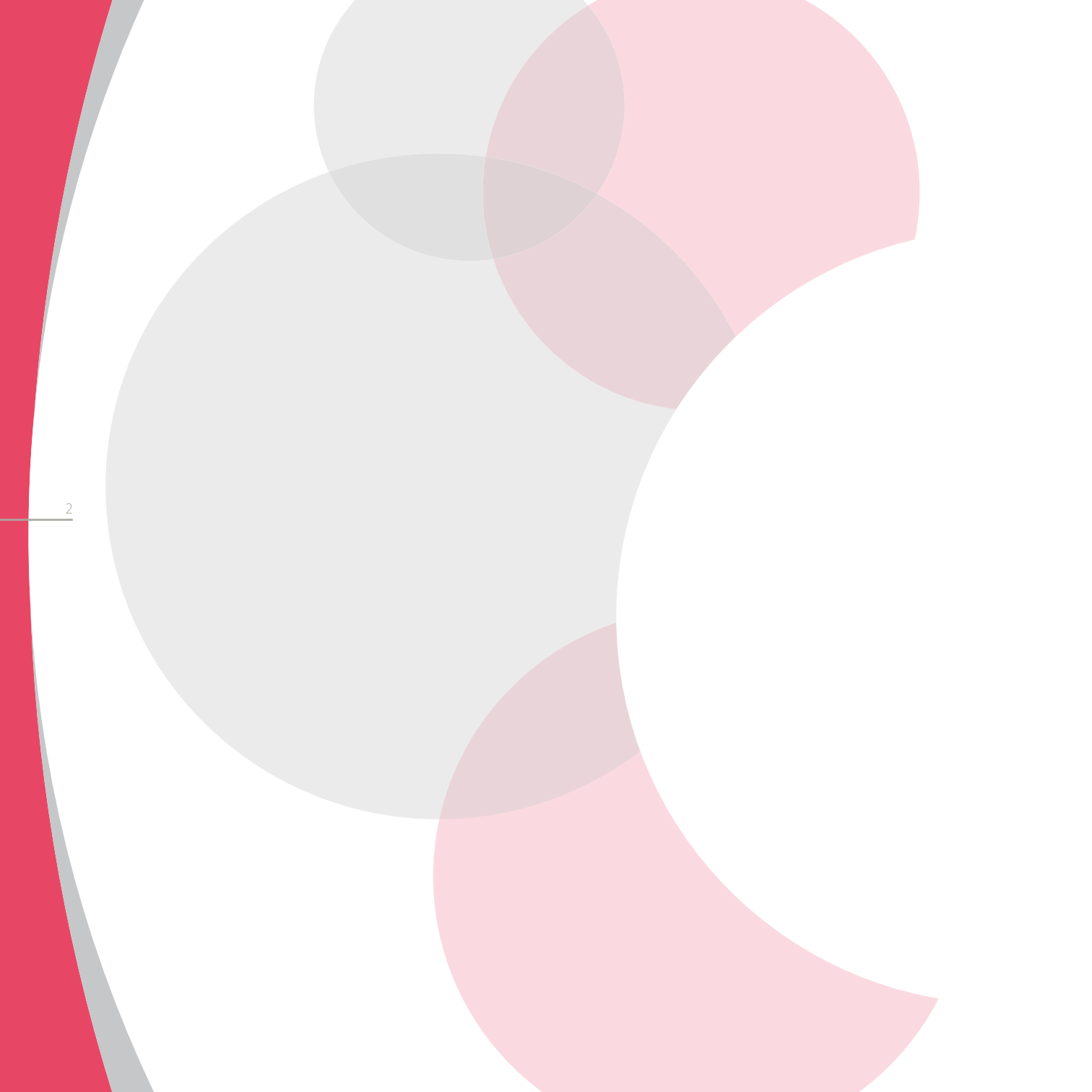
Sześciolatki w szkole

Działania samorządów – dobre praktyki

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

 OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Szanowni Państwo,

Jedną z ważniejszych decyzji w budowaniu samorządności w Polsce było przekazanie odpowiedzialności za zadania oświatowe w ręce lokalnej społeczności. Wynikała ona z przekonania, że to właśnie lokalnie można najskuteczniej reagować na pojawiające się potrzeby i wdrażać niezbędne rozwiązania służące jak najlepszemu zaspokojeniu potrzeb wspólnoty. Na szczeblu lokalnym znajomość społecznych uwarunkowań i specyfiki jest po prostu najlepsza.

Obniżenie wieku szkolnego to jeden z obszarów, w którym istotne jest wspólne, kompleksowe, sprawne i przemyślane działanie. Taką postawę uznaję za konieczność w kontekście roku 2014, kiedy wszystkie dzieci sześciolatnie w Polsce rozpoczną edukację szkolną.

Przekazuję na Państwa ręce publikację przygotowaną przez Ośrodek Rozwoju Edukacji. Prezentuje ona różnorakie przedsięwzięcia samorządów na rzecz obniżenia wieku szkolnego. Broszura zawiera podsumowanie wywiadów z organami prowadzącymi szkoły na temat ich osiągnięć związanych z wdrażaniem reformy. Jest ona również bazą wiedzy o przykładach dobrych praktyk oraz dostarcza informacji o głównych obawach rodziców myślących o posłaniu sześciolatka do szkoły i o tym, jak im zaradzono.

Dziękując Państwu za dotychczasowe zaangażowanie, mam nadzieję, że publikacja będzie dla Was cenną inspiracją i mobilizacją do dalszych starań podejmowanych na rzecz przyjaznego przechodzenia sześciolatek do pierwszej klasy. Liczę, że skorzystacie z tych pomysłów, bo sześciolatnie dziecko zarówno w szkole jak i w przedszkolu pozostaje tym samym dzieckiem, ale w szkole ma szansę pójść o krok dalej...

Krzyszyna Szumilas
Minister Edukacji Narodowej

Sześciolatki w szkole

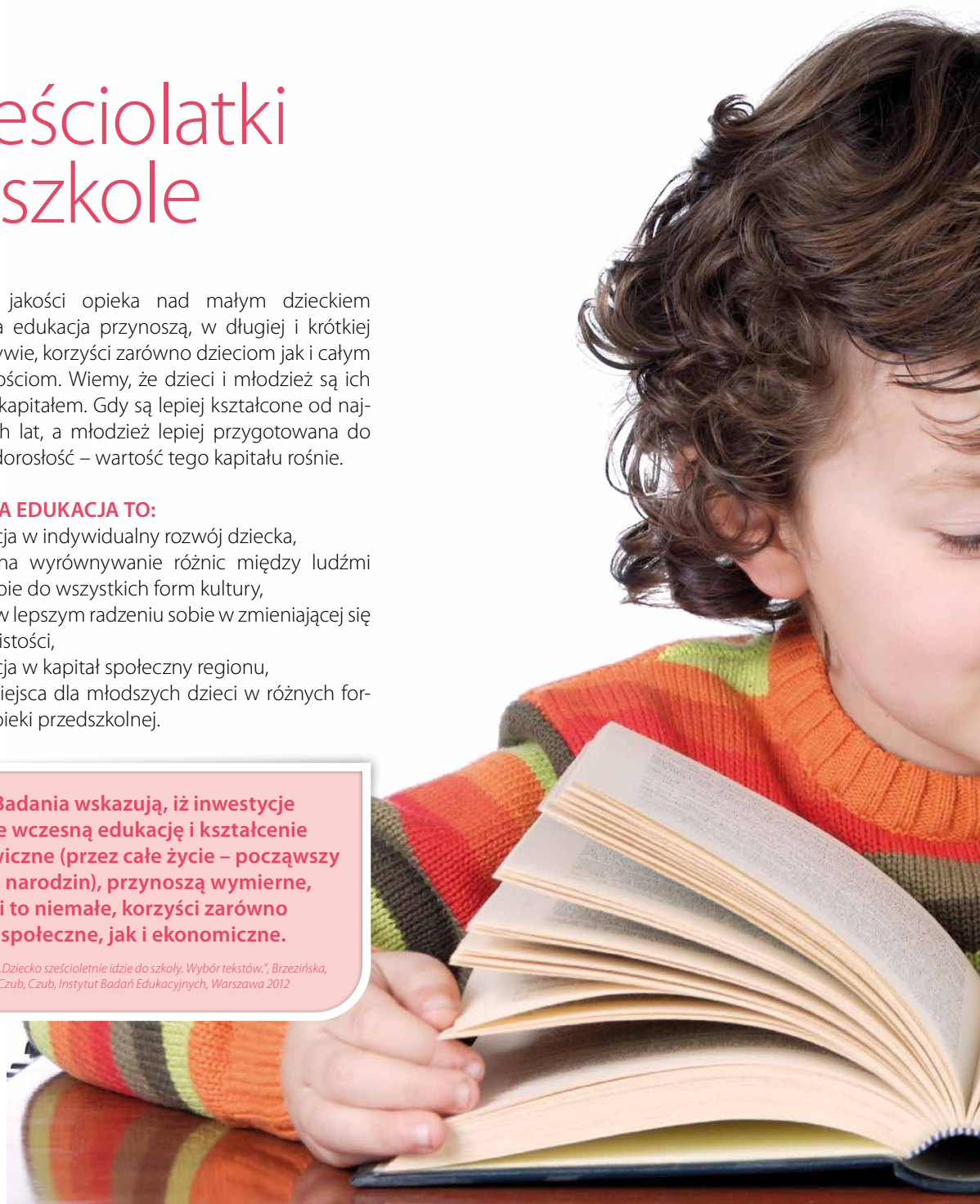
Wysokiej jakości opieka nad małym dzieckiem i wczesna edukacja przynoszą, w długiej i krótkiej perspektywie, korzyści zarówno dzieciom jak i całym społecznościom. Wiemy, że dzieci i młodzież są ich istotnym kapitałem. Gdy są lepiej kształcone od najmłodszych lat, a młodzież lepiej przygotowana do startu w dorosłość – wartość tego kapitału rośnie.

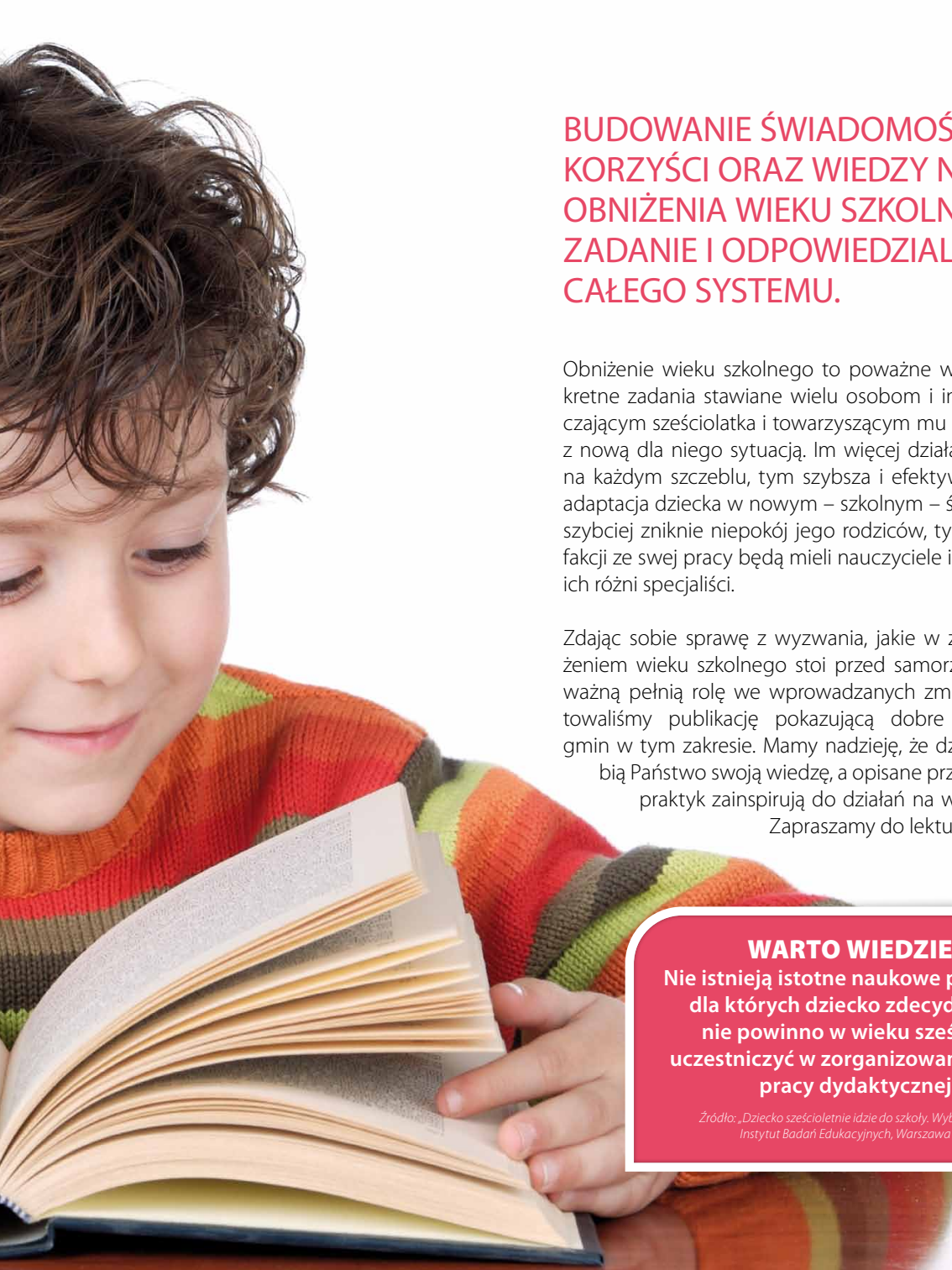
WCZESNA EDUKACJA TO:

- inwestycja w indywidualny rozwój dziecka,
- wpływ na wyrównywanie różnic między ludźmi w dostępie do wszystkich form kultury,
- pomoc w lepszym radzeniu sobie w zmieniającej się rzeczywistości,
- inwestycja w kapitał społeczny regionu,
- nowe miejsca dla młodszych dzieci w różnych formach opieki przedszkolnej.

Badania wskazują, iż inwestycje we wczesną edukację i kształcenie ustawiczne (przez całe życie – począwszy od narodzin), przynoszą wymierne, i to niemałe, korzyści zarówno społeczne, jak i ekonomiczne.

Źródło: „Dziecko sześciolatnie idzie do szkoły. Wybór tekstów”, Brzezińska, Czub, Czub, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2012

BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI KORZYŚCI ORAZ WIEDZY NA TEMAT OBNIŻENIA WIEKU SZKOLNEGO TO ZADANIE I ODPOWIEDZIALNOŚĆ CAŁEGO SYSTEMU.

Obniżenie wieku szkolnego to poważne wyzwanie i konkretne zadania stawiane wielu osobom i instytucjom otaczającym sześciolatka i towarzyszącym mu w zmaganiu się z nową dla niego sytuacją. Im więcej działań podejmiemy na każdym szczeblu, tym szybsza i efektywniejsza będzie adaptacja dziecka w nowym – szkolnym – środowisku, tym szybciej zniknie niepokój jego rodziców, tym więcej satysfakcji ze swej pracy będą mieli nauczyciele i wspomagający ich różni specjaliści.

Zdając sobie sprawę z wyzwania, jakie w związku z obniżeniem wieku szkolnego stoi przed samorządami oraz jak ważną pełnią rolę we wprowadzanych zmianach, przygotowaliśmy publikację pokazującą dobre doświadczenia gmin w tym zakresie. Mamy nadzieję, że dzięki niej pogłębią Państwo swoją wiedzę, a opisane przykłady dobrych praktyk zainspirują do działań na własnym terenie.
Zapraszamy do lektury!

WARTO WIEDZIEĆ

**Nie istnieją istotne naukowe przesłanki,
dla których dziecko zdecydowanie
nie powinno w wieku sześciu lat
uczestniczyć w zorganizowanej formie
pracy dydaktycznej.**

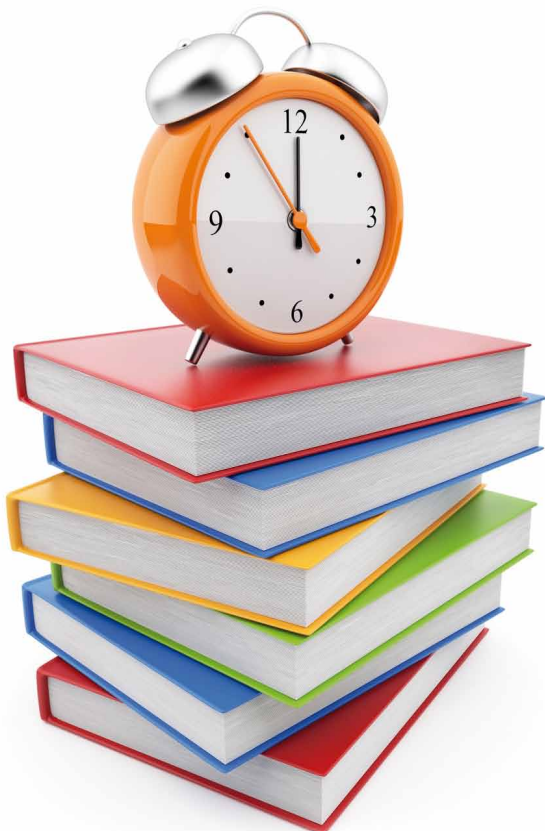
Źródło: „Dziecko sześciolatnie idzie do szkoły. Wybór tekstów”,
Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2012

CO DECYDUJE O DUŻEJ LICZBIE 6-LATKÓW W SZKOŁACH?

Najistotniejsze czynniki:

- przekonanie rodziców – czynniki wewnętrzne
- prawo i infrastruktura
- kampanie informacyjne i promocyjne

Aby zachęcić rodziców do wcześniejszego posłania dziecka do szkoły trzeba wyeliminować ich obawy związane z podjęciem tej decyzji.

1

**KLUCZEM DO SUKCESU
JEST PRZEKONANIE
RODZICÓW**

CZEGO OBAWIAJĄ SIĘ RODZICE I JAK WYELIMINOWAĆ ICH OBAWY?

ROZWIEJ OBAWY RODZICÓW ZWIĄZANE Z BAZĄ SZKOŁY

W pierwszej kolejności trzeba wyeliminować obawy rodziców związane z bazą szkół podstawowych i dostosować warunki szkół do potrzeb dzieci 6-letnich oraz realizacji nowej podstawy programowej.

JAK TO ZROBIĆ?

- Dostosuj warunki (przynajmniej) jednej z klas do potrzeb sześciolatków (wyposaż w meble dla małych dzieci, utwórz kącki zabaw, wyposaż w pomoce dydaktyczne, popraw wystrój pomieszczeń),
- Dostosuj sanitariaty,
- Wydziel strefy „dla maluchów” z odrębnym wejściem i szatnią,
- Wybuduj place zabaw,
- Wydziel pomieszczenia na świetlice dla dzieci młodszych oraz wyposaż je zgodnie z potrzebami.

Stwórz rodzicom możliwość, przed podjęciem decyzji o posłaniu dziecka do szkoły, poznania (zobaczenia) warunków w jakich dziecko będzie przebywać w szkole.

ROZWIEJ OBAWY RODZICÓW ZWIĄZANE Z BEZPIECZEŃSTWEM

Rodzice obawiają się, czy szkoła zapewni bezpieczeństwo ich 6-letnim dzieciom? Czy nie będą one narażone na niebezpieczeństwo, jakie mogą stwarzać starsze dzieci? Rodzice oczekują dostosowania warunków nauki w klasach I–III w taki sposób, aby dzieci z klas pierwszych były oddzielone od reszty społeczności szkolnej.

JAK TO ZROBIĆ?

- Dostosuj oddziały klas I–III w taki sposób, aby nie były połączone z resztą szkoły, miały oddzielną szatnię i sanitariaty,
- Utwórz odrębne wejścia dla uczniów z klas pierwszych,
- Utwórz „strefy malucha” – oddziel uczniów 6-letnich od starszych, aby wyeliminować niebezpieczeństwo jakie mogłoby z ich strony grozić młodszym pierwszoklasistom,
- Postaraj się zatrudnić dodatkowego nauczyciela oraz zorganizuj grupy świetlicowe przeznaczone wyłącznie dla dzieci z klas I–III lub nawet składające się tylko z samych 6 i 7-latków.

ROZWIJ OBAWY RODZICÓW ZWIĄZANE Z ROZWOJEM DZIECI

Rodzice mogą mieć trudność w ocenie czy dziecko dojrzało do obowiązków szkolnych oraz czy jego rozwój umożliwi mu dobry start w szkole – stąd kolejne ich obawy, jak dziecko sobie poradzi w szkole, czy sprosta obowiązkom i wymaganiom?

JAK TO ZROBIĆ?

- Nie przekonuj nachalnie, tylko wskaż rodzicom miejsca i instytucje, w których mogą uzyskać niezbędne informacje i pomoc w zakresie określenia czy dziecko jest gotowe do rozpoczęcia nauki, czy też nie.
- Rodzice chętniej posyłali dzieci do szkoły, jeśli wiedzieli, że zostaną utworzone klasy samych 6-latków. Spróbuj pokazać, podczas spotkań w przedszkolach z rodzicami, możliwość przejścia całych grup przedszkolnych do I klasy podstawowej.
- Większość dzieci jest przygotowana intelektualnie do podjęcia nauki, bywa jednak niedojrzała emocjonalnie. Wyjaśnij, że niedojrzałość emocjonalna dziecka nie jest wystarczającą przesłanką do twierdzenia, iż dziecko nie może iść do szkoły.

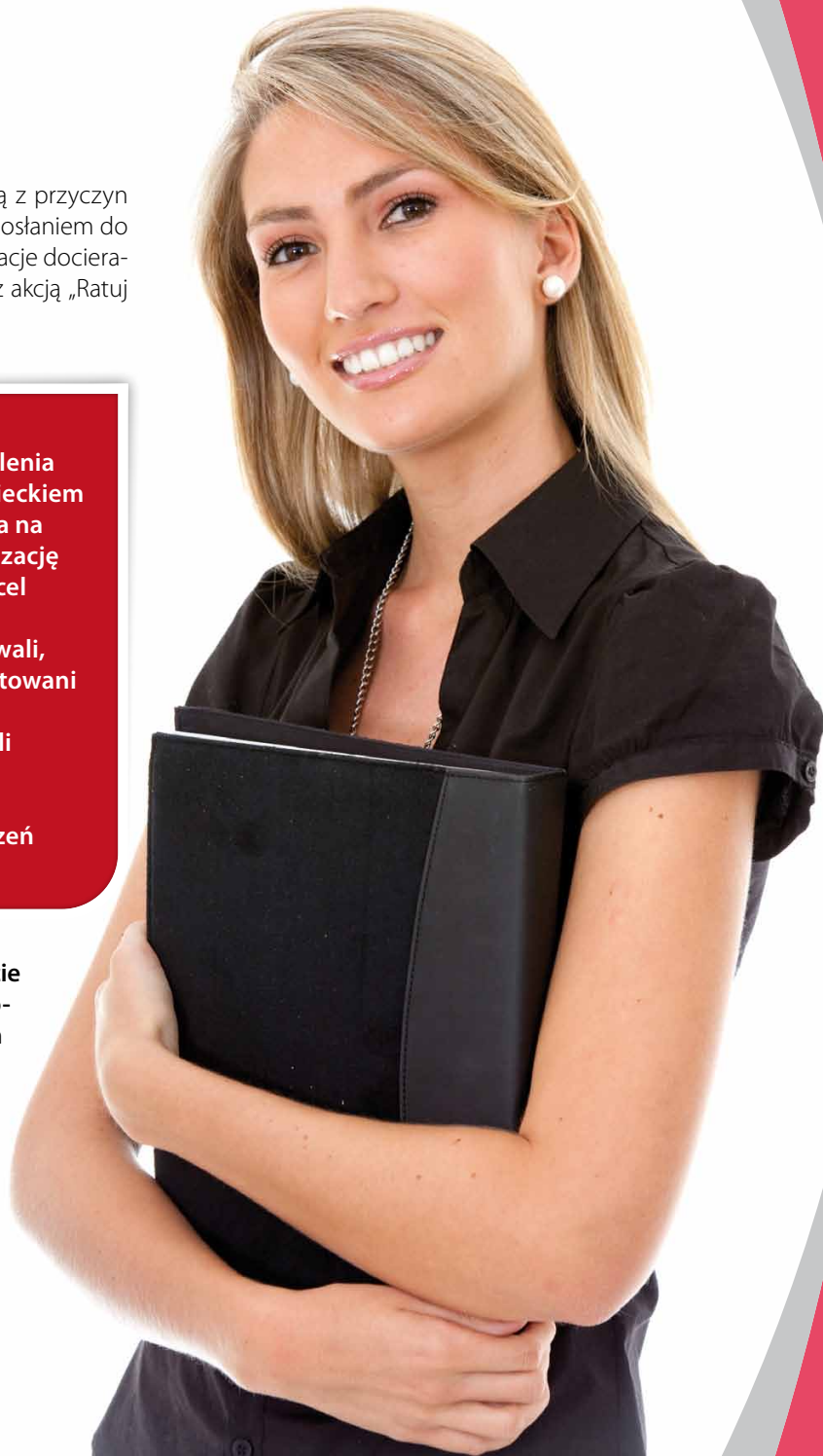
ROZWIEJ OBAWY ZWIĄZANE Z PRZYGOTOWANIEM NAUCZYCIELI

Część samorządowców uważa, że jedną z przyczyn wywołujących obawy rodziców przed posłaniem do szkoły dziecka sześciolatniego są informacje docierające do nich poprzez media, związane z akcją „Ratuj maluchy”.

JAK TO ZROBIĆ?

- Poinformuj, że kwestia doskonalenia nauczycieli z zakresu pracy z dzieckiem sześciolatnim jest rozwiązywana na poziomie szkoły poprzez organizację szkoleń lub przekazanie na ten cel środków finansowych.
- Przekaż, że dyrektorzy informowali, iż nauczyciele są dobrze przygotowani do takiej opieki.
- Zorganizuj spotkania nauczycieli nauczania początkowego z wychowawcami z przedszkoli, aby ułatwić wymianę doświadczeń między nimi.

Znajomość wychowawcy, który będzie opiekował się sześciolatkiem w szkole, jest jednym z najistotniejszych czynników branych pod uwagę przez rodziców przy podejmowaniu decyzji o posłaniu dziecka do szkoły. Jak wynika z przeprowadzonych badań, rodzice wielokrotnie zabiegali o możliwość poznania nauczyciela, któremu oddadzą własne dziecko pod opiekę.

JAK SKUTECZNIE INFORMOWAĆ RODZICÓW I ZACHĘCAĆ DO PODJĘCIA DECYZJI

JAK TO ZROBIĆ?

- Zorganizuj spotkania przedstawicieli placówek z rodzicami, połączone z dniami otwartymi, podczas których będą mogli poznać warunki szkoły oraz przyszłego wychowawcę.
- Zorganizuj „dni otwartych drzwi” dla rodziców i dzieci, przykładowe zajęcia dla przyszłych pierwszoklasistów oraz spotkania dla rodziców, na których poznają organizację opieki nad dziećmi, otrzymają odpowiedzi nurtujące ich pytania. Na spotkania zaprosz osoby z zewnątrz, np. przedstawicieli kuratorium oświaty, poradni psychologiczno-pedagogicznej, lub innych instytucji.

Przedstawiciele gmin uważają, że najskuteczniejszym sposobem zachęty jest możliwość bezpośredniego zapoznania rodziców z warunkami panującymi w szkole oraz rozmowy z przyszłym nauczycielem i wychowawcą klasy dla 6-latków.

Najskuteczniejsze zdaniem samorządowców okazały się podejmowane przez nich działania, które najbardziej odpowiadały na potrzeby rodziców:

- minimalizujące ich obawy,
- dostarczające im niezbędnej wiedzy do podjęcia decyzji.

2

SPRZYJAJĄCE PRAWO I INFRASTRUKTURA czyli czynniki systemowe

Czynniki systemowe mają wpływ na rodziców ale też na pracowników oświaty o sceptycznym nastawieniu do wprowadzanych zmian. Najistotniejszym czynnikiem tego typu, przemawiającym za wcześniejszym zapisaniem dziecka do szkoły – było wprowadzenie ustawowego obowiązku objęcia wszystkich dzieci 6-letnich nauką szkolną. Wielu rodziców obawiając się zdwojonej liczby dzieci w szkołach, podejmowało decyzje o posłaniu dziecka do I klasy, aby uniknąć sytuacji, w której będzie ono musiało zmagać się przez cały okres nauki szkolnej z problemami zdwojonego rocznika.

Działania w roku 2011/12 pozwoliły przygotować szkoły na przyjęcie pozostałego rocznika siedmiolatków i sześciolatków bez potrzeby znacznej reorganizacji szkół i przedszkoli, zwiększania kadry i rozbudowywania bazy. Aktualnie tego typu działania należy kontynuować w latach 2012/2013 i 2013/2014.

Większość przedstawicieli gmin przyznało, że wysoki odsetek sześciolatków wśród pierwszoklasistów na ich terenie wynika z działań inicjowanych przez gminę lub szkoły w latach poprzedzających rok 2012/13, w którym pierwotnie planowane było obowiązkowe obniżenie wieku szkolnego.

Dla przedstawicieli samorządów najważniejszy był fakt, że wcześniejsze posyłanie sześciolatków do szkół, w niektórych gminach, rozwiąże problem przepełnionych przedszkoli i braku miejsc dla trzy- i czterolatków. Odpływ sześciolatków, którego obawiali się dyrektorzy placówek zrekompensował duży napływ dzieci młodszych.

Aby przekonać rodziców do posyłania dzieci sześciolatków do szkoły, szkoły musiały zagwarantować wyżywienie i opiekę na poziomie podobnym jak w przedszkolu. Wiązało się to czasami z koniecznością zagwarantowania dodatkowego posiłku i wydłużenia pracy świetlicy.

Po wprowadzeniu przez przedszkola zmian związanych z odpłatnością za opiekę przedszkolną, zapisanie dziecka do szkoły okazywało się dla rodziców korzystniejsze.

W niektórych szkołach, samorząd pozostawił utworzenie oddziałów dla sześciolatków decyzji rodziców, to oni decydowali o tym, czy stworzony oddział będzie klasą pierwszą czy oddziałem przedszkolnym. Zazwyczaj, w takich sytuacjach, rodzice decydowali, że skoro dzieci i tak dzieci trafiają do szkoły, to lepiej niech to będzie klasa pierwsza niż oddział przedszkolny.

3

ZORGANIZUJ KAMPANIE INFORMACYJNE i PROMOCYJNE

Prowadzenie przez gminy kampanii informacyjno-promocyjnych było uzależnione od ich wielkości i możliwości. W mniejszych gminach, przede wszystkim wiejskich i miejsko-wiejskich wykorzystywano głównie bezpośrednie kontakty między szkołą a rodzicami (spotkania w szkołach, z wychowawcami, psychologami i dyrektorami oraz przedstawicielami innych instytucji, zebrania w szkołach i przedszkolach, organizacja dni otwartych). W gminach najmniejszych najskuteczniejszą formą dotarcia do rodziców były kontakty nieformalne.

W większych gminach stosowano te same mechanizmy – kontakt szkoły z rodzicami oraz inne narzędzia, jak:

- kampanie promocyjne
- plakaty w szkołach, przedszkolach, przestrzeni miejskiej
- listy wysyłane do rodziców pięcio i sześciolatków od władz (burmistrz, prezydent),
- materiały informacyjne – ulotki, broszury, informatory, materiały multimedialne (filmy, prezentacje)

Przykładem takiej kampanii jest m.in. „Sześciolatkowi nie trać roku”, prowadzona z powodzeniem od dwóch lat w Krakowie.

PRZYKŁADY DOBRZYCH PRAKTYK – DZIAŁANIA SAMORZĄDÓW

CHĘCINY
gmina miejsko-wiejska
172 pierwszoklasistów
45% sześciolatków wśród
pierzszoklasistów

Działania gminy

Zorganizowano szereg szkoleń, podczas których samorządowcy starali się przekonać rodziców do posyłania sześciolatków do szkoły. Celem tych działań było zapobieganie kumulacji dwóch roczników w roku, w którym wejdzie obowiązek edukacji szkolnej dla sześciolatków.

Przeprowadzono szkolenia dla rodziców organizowane przez Fundację J.A. Komeńskiego. Przeznaczone były początkowo dla rodziców dzieci z oddziałów przedszkolnych, jednak wzięli w nich udział niemal wszyscy rodzice. Podczas szkoleń mogli się dowiedzieć, że zapisanie dziecka do szkoły powinno być uzależnione od potencjału dziecka i tego czy jest już gotowe na podjęcie nauki.

Organizowano spotkania z rodzicami, w których uczestniczyli psychologzy, pedagodzy, dyrektorzy szkół podstawowych i przedszkoli, burmistrz, sekretarz.

Celem spotkań była prezentacja plusów i minusów przejścia sześciolatka do szkoły. Zwrócenie uwagi na problemy spowodowane podwojeniem roczników, jakie mogą wyniknąć w przyszłości: dzieciom trudniej będzie się dostać do dobrego liceum, na studia, znaleźć pracę. Taka argumentacja trafiała do wielu rodziców.

Gmina zwracała uwagę rodziców na postępy, jakie dzieci zrobili w pierwszej klasie w zeszłym roku. Miało to na celu uświadomienie rodzicom, że pozostawienie w przedszkolu dzieci, które są już dojrzałe do rozpoczęcia nauki w szkole, może być dla nich niekorzystne.

Organizowano spotkania z dyrektorami szkół i przedszkoli, na których informowano o zagrożeniach, jakie za sobą niesie większa ilość uczniów w roczniku.

Z informacją do rodziców trafiano poprzez ulotki i prasę – „Wiadomości Chęcińskie”.

Wszystkie szkoły w gminie skorzystały z programu „Radosna szkoła”. Są wyposażone w sfinansowane przez gminę place zabaw.

Warunki szkolne dostosowano do potrzeb młodszych uczniów. Nowe szatnie przystosowane specjalnie dla mniejszych dzieci. W klasach powstały miejsca odpoczynku. Sześciolatki męczą się szybciej niż siedmiolatki, potrzebują więc takiego miejsca. Stworzono też tzw. obszar dywanowy, żeby większa część zajęć mogła odbywać się właśnie na dywanie, a nie wymagała od dzieci siedzenia w ławkach.

W tym roku uruchomiona została klasa dla samych sześciolatek. W związku z tym, zatrudniono nauczyciela i pomoc dla nauczyciela – osobę, która ma zapewnić dzieciom dodatkowe bezpieczeństwo: pomagać im w ubieraniu, czy odprowadzać do łazienki, która jest oddalona od sali.

Jedna ze szkół co roku organizuje obóz adaptacyjny dla przyszłych pierwszaków, ich rodziców i dziadków, którzy spotykają się z nauczycielami na luźnych zajęciach. Dzieci mają okazję do obejrzenia i lepszego poznania szkoły, osuwają się z nową sytuacją i nauczycielem.

W gminie opracowano program doskonalenia nauczycieli, w ramach którego przeprowadzono cykl 8 szkoleń, dla nauczycieli klas 1–3, zerówek i przedszkoli. Szkolenia prowadzone były przez najwybitniejszych specjalistów w swoich dziedzinach.

W trzech oddziałach przeprowadzony został pilotaż innowacyjnych metod nauczania.

Rodzice w tych trzech oddziałach traktowani są po partnersku. Mogą uczestniczyć w zajęciach, pomagać nauczycielowi.

Podczas lekcji zamiast krzeseł wykorzystywane były piłki terapeutyczne, które nie tylko zapobiegają wadom postawy, ale też co zauważyli nauczyciele sprawiają, że dzieci ładniej piszą, wprowadzono czytanie sylabami (nie głoskami czy literami jak zazwyczaj), matematyka jest nauczana metodą opracowaną przez prof. Gruszczyk-Kolczyńską.

Nauczyciele w oddziałach pilotażowych korzystają z pakietów edukacyjnych, sami opracowują gry i pomoce dydaktyczne. Tworzą je również dzieci. Nauczyciele nie korzystają w ogóle z podręczników. Sami opracowują karty pracy. Jedyne rodzice mają podręczniki. Każdy z nich dostał pakiet 6 książek, do pracy z dzieckiem. Nauczyciel sygnalizuje, jakie aktywności będą rozwijane w danym tygodniu i te same musi z dzieckiem w domu rozwijać rodzic.

W kolejnych latach planowane jest zapoznanie nauczycieli z metodą Klanzy, pobudzającej dzieci do kreatywnego myślenia i chęci poznawania świata oraz przystąpienie do programu „Indywidualizacja procesu nauczania”.

GDAŃSK
gmina miejska
4 525 pierwszoklasistów
32% sześciolatków wśród
pierwszoklasistów

Działania gminy

Od kilku lat gmina prowadzi kampanię pod hasłem: "Zapraszamy dzieci sześciolatnie do szkół", która jest niejako odpowiedzią na hasło "Ratuj maluchy".

W ubiegłym roku zorganizowana została kampania "Dni otwartych drzwi" szkół.

W ramach niej organizowano spotkania informacyjne w przedszkolach.

Prezydent Gdańska wysłał list do każdego rodzica sześciolatka z zaproszeniem do odwiedzenia szkoły.

Jednego dnia we wszystkich szkołach w godzinach 9–13 zorganizowano dzień otwarty.

Rodzice mogli w tym czasie odwiedzić kilka szkół najbliższej swojego miejsca zamieszkania.

O kampanii informowano także poprzez plakaty w środkach komunikacji miejskiej.

Z inicjatywy Wydziału Edukacji Miasta Gdańsk dyrektorzy szkół, w porozumieniu z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi organizowali

spotkania w przedszkolach dla rodziców pięcioletników, które miały pójść do szkoły jako sześciolatki. Rodzice mogli porozmawiać z pedagogiem i psychologiem. Dowiedzieć się jak poznać czy dziecko osiągnęło już dojrzałość szkolną oraz na co zwrócić uwagę. Mogli się też zapoznać z podstawą programową, czym będzie się różniła od dotychczasowej, która nie uwzględniała dzieci sześciolatków.

Od 3 lat szkoły są doposażane aby sprostać wymaganiom sześciolatków. Kupowane są nowe meble i pomoce dydaktyczne. Przystosowywane łazienki, świetlice i inne pomieszczenia, z których będą korzystać dzieci.

Utworzono lokalny program budowania placów osiedlowych – wybudowano ich 15.

Rodzice byli zapraszani do szkół aby mogli zobaczyć, że już od lat w klasach 1-3 zajęcia nie odbywają się w systemie dzwinkowym, a sale są przystosowane do zabawy.

Decydujący wpływ na posyłanie dziecka sześciolatkowego do szkoły miało poznanie przez rodziców warunków jakie panują w szkole, że nie odbiegają bardzo od warunków w przedszkolu.

Równie ważnym czynnikiem co przystosowanie warunków szkoły – był czynnik finansowy. Szkoła jest bezpłatna, a opieka nad dzieckiem w przedszkolu powyżej 5 godzin wymaga dodatkowych opłat.

Samorząd wspiera także rozwój przedszkoli, szczególnie niepublicznych. Promuje je na swojej stronie internetowej. Organizuje targi przedszkolaka.

KRAKÓW
gmina miejska,
7 375 pierwszoklasistów
33% sześciolatków wśród
pierwszoklasistów

Działania gminy

W Krakowie przyjęcie sześciolatków do szkół nie jest ogromną rewolucją. Większość szkół podstawowych w gminie miała już sześciolatki – w oddziałach zerowych.

W szkołach były specjalnie dostosowane sale oraz nauczyciele mający odpowiednie przygotowanie i doświadczenie. Jedyną zmianą będzie zmiana nazwy oddziału z zerówki na pierwsza klasę.

Ilość dzieci jaka przyszła do pierwszych klas (33% wszystkich sześciolatków), pozwoliła na zachowanie równowagi niżej demograficznego.

Od 2 lat Krakowie prowadzona jest kampania “Sześciolatkę nie trać roku”. W ramach akcji do rodziców trafiają informatory o szkołach podstawowych m.in. z opisem warunków dla dzieci sześciolatków. W ten sposób dociera się do rodziców i zachęca do wcześniejszego zapisania dziecka do szkoły.

Zaplanowano działania wynikające z dostosowania szkół: doposażenie sal, zwiększenie liczby etatów nauczycielskich, zapewnienie dodatkowej opieki świetlicowej, żeby dzieci mogły czuć się bezpiecznie przebywając w gronie jedynie sześciolatków.

Większość klas pierwszych jest klasami mieszanymi, składającymi się z sześcio- i z siedmiolatków. Rodzicom to nie przeszkadza, bo bardziej zależało im żeby dzieci znalazły się w klasie sportowej czy prowadzonej metodą Montessori, niż z równolatkami.

Szkoły od kilku lat biorą udział w programie "Radosna Szkoła", dzięki któremu mogły zakupić wyposażenie i środki dydaktyczne oraz urządzić miejsca zabaw.

Szkoły prowadziły kampanie informacyjne, podczas których przedszkola odwiedzali nauczyciele i dyrektorzy szkół. Spotykali się z rodzicami, którzy mogli porozmawiać o swoich obawach.

W szkołach organizowano dni otwarte. Rodzice mogli zobaczyć jak przygotowane są na przyjęcie dzieci sześciolatków.

Organizowano spotkania dla rodziców z psychologami, dotyczące dojrzałości szkolnej. Psycholodzy pełnili też dyżury, podczas których rodzice mogli uzyskać porady dotyczące wcześniejszego posłania dziecka do szkoły.

Samorząd na swojej stronie internetowej (www.portaledukacyjny.krakow.pl) uruchomił podstronę skierowaną do rodziców i nauczycieli, na której zamieszczono artykuły i informacje dotyczące dojrzałości szkolnej. Na portalu "Magiczny Kraków" zamieszczono felietony filmowe dotyczące sześciolatków.

W roku szkolnym 2009/2010 rozpoczęto kampanię promocyjną. Informacje zamieszczano w prasie, na stronie

www.krakow.pl, na stronie internetowej samorządu, na plakatach w szkołach i przedszkolach, środkach komunikacji miejskiej, filmach na stronie urzędu, w reklamach telewizyjnych. W przedszkolach rodzice dostawali ulotki i informatory.

Do rodziców dzieci sześciolatków został skierowany list od Prezydenta, dostarczany do rodziców za pośrednictwem przedszkoli.

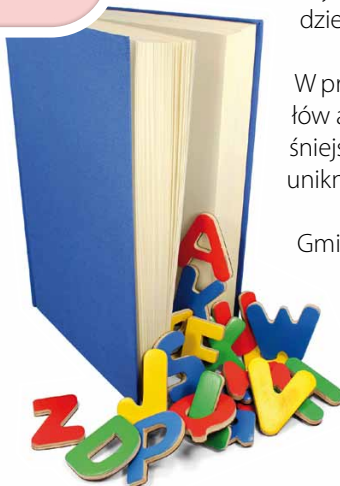
Nawiązano współpracę z fundacją "Podaruj dzieciom skrzydła". Przez psychologów fundacji została opracowana broszura dotycząca adaptacji sześciolatka w szkole, co może zrobić rodzic, aby pomóc dziecku. Rodzice dostawali ją w pierwszych dniach września.

Dla rodziców pięciolatków zostały wydane informatory, w których znalazły się opisy wszystkich szkół z praktycznymi informacjami, np. lista zajęć pozalekcyjnych, cena obiadu, godziny otwarcia świetlicy.

Zredagowano wkładkę do Dziennika Polskiego z informacjami o zmianach wprowadzonych do ustawy o systemie oświaty i pierwszych krokach dziecka w szkole.

W prasie lokalnej ukazało się wiele artykułów argumentujących poparcie dla wcześniejszego zapisania dzieci do szkół, żeby uniknąć problemu podwójnego rocznika.

Gmina ma ograniczone środki finansowe, więc nie może sobie pozwolić na profesjonalną kampanię przygotowaną przez specjalistów. Wszystko realizowała własnymi siłami.

GOCZAŁKOWICE-ZDRÓJ
gmina wiejska
93 pierwszoklasistów
79% sześciolatków wśród
pierwszoklasistów

Działania gminy

Duży nacisk położono na przekonanie rodziców do wcześniejszego zapisania dziecka do szkoły, żeby uniknąć podwójnego rocznika. Faktycznie dzieci musiałyby borykać się z konsekwencjami takich decyzji także później: w szkole ponadgimnazjalnej, na studiach i przy wchodzeniu na rynek pracy.

Organizowano spotkania z rodzicami, na których przedstawiono im założenia reformy. Na spotkaniu obecni byli: wójt, dyrektorzy przedszkoli, dyrektor szkoły oraz przedstawiciel kuratorium. Rodzice mogli porozmawiać na temat swoich wątpliwości związanych z posłaniem dziecka do szkoły, interesowały ich przede wszystkim warunki lokalowe w szkole; pytali: czy jest świetlica, czy sanitariaty są przystosowane do potrzeb dzieci młodszych, czy meble w klasach są odpowiednie dla sześciolatków.

Szkoły są cały czas modernizowane i przystosowywane do potrzeb sześciolatków.

W 2009 roku wszyscy rodzice sześciolatków dostali informatory z założeniami reformy i zaproszeniem na spotkanie.

W szkole zorganizowano oddzielny oddział tylko dla dzieci sześcioletnich, żeby między dziećmi nie było żadnych dysproporcji fizycznych i psychicznych, a dzieci czuły się w swoim towarzystwie komfortowo. Sześciolatki miały oddzielną salę z szatnią, kąpielnią zabaw i częścią dydaktyczną. W 2011 roku naukę podjęło 80% sześciolatków.

Dzieciom sześć- i siedmioletnim były stwarzane te same warunki.

Sześciolatki były dobrze przygotowane do pójścia do szkoły, bardzo dobrze sobie radziły i rozwijały. Rodzice utwierdzili się w przekonaniu, że podjęli słuszną decyzję.

W szkole jest organizowany dzień otwarty dla dzieci i rodziców, podczas którego mogą zobaczyć jak wyposażona jest placówka, poznać nauczycieli, zobaczyć jak wygląda nauka.

W ramach programu "Radosna Szkoła" zakupiono pomoce dydaktyczne.

Ważnym aspektem jest dobrze wyszkolona kadra. Nauczyciele chętnie uzupełniali swoje kwalifikacje.

Żeby nie spowodować zbyt dużego zmniejszenia ilości dzieci w przedszkolach zwiększono nacisk na upowszechnienie edukacji przedszkolnej wśród trzylatków.

LISZKI
gmina wiejska
162 pierwszoklasistów
36% sześciolatek wśród
pierzszoklasistów

Działania gminy

Od kilku lat do grupy sześciolatek w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych są zapisywane pięciolatek, do pierwszej klasy idą więc jako dzieci sześciolatek.

Pierwsze klasy są wyłącznie klasami mieszany.

Kadra jest dobrze wykształcona i gotowa do podnoszenia kwalifikacji. Nauczyciele wymieniają się doświadczeniami i organizują różne wspólne inicjatywy.

Dyrektorzy szkół i nauczyciele prowadzili rozmowy z rodzicami, które miały zachęcić ich do wcześniejszego zapisywania dzieci do szkoły. Podkreślano w nich także potrzebę posyłania do przedszkola dzieci młodszych.

Rodziców często przekonywał aspekt finansowy. +Nauka w szkole jest bezpłatna, a przedszkole powyżej pięciu godzin jest płatne.

Gmina chce żeby przy każdej szkole był ogródek zabaw dla dzieci, który miałby dać dzieciom poczucie, że szkoła jest dobrym miejscem zarówno do nauki jak i do zabawy.

Przez to, że sześciolatek są obecne już od lat w szkołach w "zerówkach", placówki są dobrze przygotowane. Mimo że znajdują się w starych budynkach, to przeszły niezbędne remonty. Zostały wyposażone odpowiednio do potrzeb sześciolatek.

Klasy zerowe są nieliczne, przez co nauka w nich jest indywidualna, co pozwala lepiej przygotować sześciolatek do pierwszej klasy.

Szkoły wzięły udział w projekcie "Radosna szkoła", który pomógł doposażyć placówki.

We wszystkich szkołach są dobrze zorganizowane świetlice.

Nauczyciele są dofinansowywani, aby mogli cały czas się rozwijać i podnosić kwalifikacje.

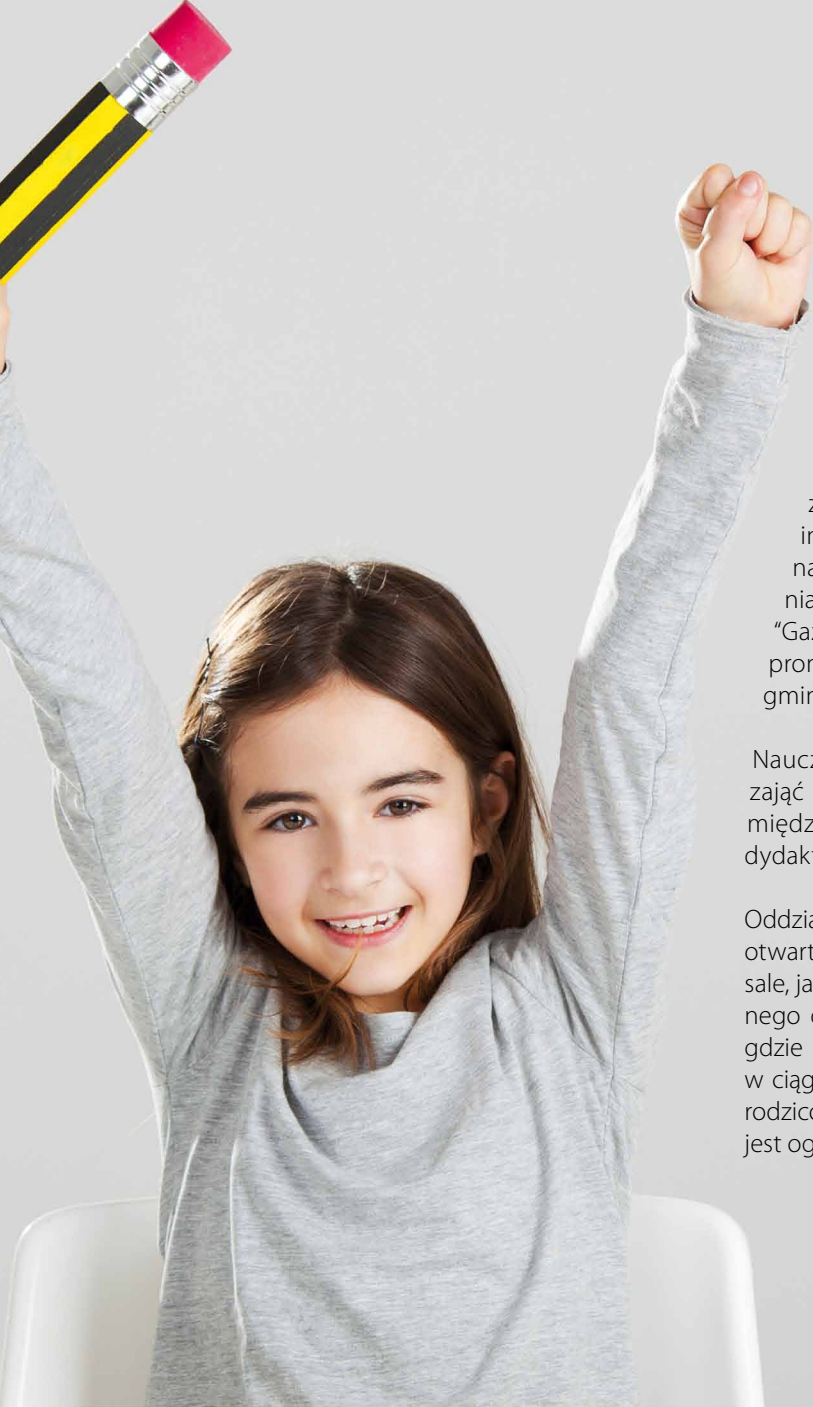
Prowadzona była kampania promocyjno-informacyjna. W szkołach organizowane były kąciki informacyjne dla rodziców, gdzie mogli się dowiedzieć najważniejszych rzeczy dotyczących edukacji pięcio- i sześciolatek.

Oddziały zerowe dla pięciolatek funkcjonują przy szkole. Dzięki temu wyeliminowano obawy, że tak małe dziecko (sześciolatek) pójdzie do szkoły – działają się to w zasadzie naturalnie, bo dzieci już w niej były.

W jednej ze szkół we współpracy ze "Stowarzyszeniem na rzecz ziemi lisięckiej" i "Stowarzyszeniem na rzecz wsi Człuchów" zorganizowano "Małopolski

Dzień Przedszkolaka” – festyn dla dzieci i rodziców, gdzie zaprezentowały się wszystkie oddziały przedszkolne i przedszkola prywatne. Były reprezentacje dzieci ze szkół i przedszkoli. Szkoły rozdawały ulotki promujące. Były też ulotki wydane przez kuratorium. W całej gminie wisiły plakaty promujące festyn. Informacje o imprezie pojawiły się też w szkołach i na stronach internetowych urzędu gminy. Wydarzenie sfinansowała rada gminy i lokalne stowarzyszenia. Patronat medialny objęły: „Dziennik Polski”, „Gazeta Krakowska” i „Ziemia Lisiecka”. Artykuły promujące pojawiły się też w „Dzienniku” i prasie gminnej.

25

Nauczyciele odbyli szkolenia, aby móc lepiej się zająć pięciolatkami. Stale wymieniają się także między sobą doświadczeniami i rozwiązaniami dydaktycznymi.

Oddziały przedszkolne organizują dla rodziców dni otwarte, na których mogą zobaczyć jak wyglądają sale, jak prowadzone są zajęcia. W trakcie roku szkolnego organizowane są również dla nich spotkania, gdzie pedagodzy pokazują jak dziecko zmienia się w ciągu całego roku. Sprawia to, że zaangażowanie rodziców w pomoc, we wszelkie działania oddziałów jest ogromne.

Działania MEN

w roku szkolnym 2012/2013

Ministerstwo Edukacji Narodowej podejmuje szereg działań wspierających proces obniżenia wieku szkolnego:

- przygotowanie materiałów informacyjnych i scenariuszy lekcji dla placówek doskonalenia nauczycieli, które będą rozpowszechniane przez te placówki podczas szkoleń nauczycieli najmłodszych klas – pozwoli to lepsze przygotowanie nauczycieli do pracy z uczniami klas I–III;
- monitorowanie działań realizowanych przez dyrektorów publicznych szkół i przedszkoli – jego celem jest zebranie wiedzy o tym jak dyrektorzy szkół i przedszkoli wspomagają rodziców w podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu przez ich sześciolatnie dzieci obowiązku szkolnego – monitorowaniem zostanie objętych 10% placówek;
- monitorowanie działań placówek doskonalenia nauczycieli oraz poradni psychologiczno-pedagogicznych w zakresie prowadzonych przez nich działań na rzecz informowania o obniżeniu wieku szkolnego oraz wspierania w tym zakresie rodziców dzieci sześciolatków;
- opracowanie tekstów eksperckich na temat wczesnej opieki nad dzieckiem oraz adaptacji dzieci w przedszkolu i szkole, jak również gotowości szkolnej dziecka sześciolatniego z uwzględnieniem jego predyspozycji umysłowych i emocjonalnych, jego relacji z rówieśnikami itp. – teksty określą również jakie zadania mają przed sobą rodzice i szkoła by przejście dziecka z przedszkola do pierwszej klasy było przyjazne;
- realizacja kampanii informacyjno-promocyjnej na temat obniżenia wieku szkolnego pt. „Mam 6 lat” – w ramach kampanii wszystkie organy prowadzące szkoły i przedszkola oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne w Polsce otrzymają ulotki, plakaty oraz listy od Ministra Edukacji Narodowej na temat korzyści z obniżenia wieku szkolnego oraz pożądanym działaniom rodziców, dyrektorów szkół, samorządowców i pracowników poradni, które mogą wspierać przejście sześciolatniego dziecka do szkoły;
- ogłoszenie konkursu „Mam 6 lat”, który umożliwi zebranie dobrych praktyk rad rodziców w szkołach i przedszkolach na rzecz dobrego przygotowania dziecka do nauki w szkole oraz pozwoli podzielenie się swoimi umiejętnościami przez dzieci, które jako sześciolatki poszły do szkoły;

WEŹ UDZIAŁ W KOLEJNEJ EDYCJI KONKURSU „MAM 6 LAT”!

Zapraszamy rady rodziców w szkołach i przedszkolach oraz uczniów, którzy jako sześciolatkowie poszli do szkoły do udziału w konkursie!

Celem konkursu jest promowanie i upowszechnienie najciekawszych inicjatyw podejmowanych by zapewnić dzieciom sześciolatków przyjazną adaptację do edukacji szkolnej oraz korzyści płynące z wcześniejszego rozpoczęcia nauki jak również promowanie umiejętności dzieci sześciolatków nabywanych w szkole. Organizatorem ogólnopolskiej części konkursu jest Ministerstwo Edukacji Narodowej. Organizatorami konkursu na poziomie regionalnym są Kuratoria Oświaty.

Rady rodziców – aby wziąć w nim udział, powinny opisać lub nagrać swoje doświadczenia lub działania związane z przygotowaniem sześciolatków do pójścia do szkoły.

Dzieci zachęcamy do pokazania swoich umiejętności w formie plastycznej lub innej.

W konkursie przewidziano następujące kategorie:

1. dla Rad Rodziców przedszkola

„Przyjaźnie z przedszkola do szkoły” – Jak moje przedszkole współpracuje ze szkołą, by przejście z przedszkola do szkoły było przyjazne – możliwe formy literackie lub multimedialne;

2. dla Rad Rodziców szkoły

„Sześciolatek w przyjaznej szkole” – jak moja szkoła przygotowała się na przyjęcie sześciolatków do pierwszej klasy – możliwe formy literackie lub multimedialne;

3. dla uczniów klas I-III szkół podstawowych którzy rozpoczęli naukę w wieku 6 lat, we współpracy z rodzicami

„Mam 6 lat i potrafię” – praca prezentująca umiejętności jakie sześciolatek zdobył w I klasie – możliwe formy: multimedialne lub plastyczne lub forma literacka (krótki list, prosty tekst, wiersz) w której starsi uczniowie, którzy rozpoczęli naukę w wieku 6 lat, zachęcą młodsze dzieci do pójścia do szkoły

Arkusze zgłoszeniowe, umieszczone na stronach kuratoriów oświaty oraz stronie MEN, oraz prace konkursowe – reportaże, wywiady, prezentacje, eseje, rysunki itp. należy przysyłać na adres właściwego kuratorium oświaty. Najlepsze prace na poziomie wojewódzkim zostaną nagrodzone. Już 11 kwietnia 2013 roku wyłonimy również zwycięzców ogólnopolskich!

Prace można nadsyłać od 21 listopada 2012 do 22 lutego 2013 roku.

Więcej informacji o konkursie:
www.men.gov.pl/mam6lat

Biblioteczka Oświaty Samorządowej

Zachęcamy do zapoznania się z publikacjami Biblioteczki Oświaty Samorządowej przygotowanymi w ramach realizowanego w Ośrodku Rozwoju Edukacji projektu systemowego „Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym”. Biblioteczka to pierwsza tego typu inicjatywa wydawnicza ujmująca w siedmiu tomach całość zagadnień związanych z prowadzeniem szkół i placówek oświatowych przez jednostki samorządu terytorialnego w Polsce. Biblioteczka ma za zadanie ułatwić samorządom rozpoznanie problemów oświaty oraz zachęcić pracowników odpowiedzialnych za tę dziedzinę do strategicznego myślenia o prowadzonych szkołach i placówkach.

Rozdziały kolejnych tomów Biblioteczki ujmują zagadnienia w dwojaki sposób. Z jednej strony, opierając się na badaniach terenowych i ankietowych oraz licznych dyskusjach z samorządowcami, identyfikują problemy i dylematy stojące obecnie przed organami prowadzącymi, dokumentują przyjęte przez samorządy rozwiązania zarządcze. Z drugiej strony zaś, proponują wiele cennych wskazówek w zakresie zarządzania lokalnymi systemami oświaty, prezentują nowe modele i rozwiązania oraz przykłady dobrych praktyk.

Niewątpliwym atutem serii jest różnorodność spojrzeń na oświatę – poszczególne rozdziały zostały napisane przez ekspertów z Uniwersytetu warszawskiego, Szkoły Głównej Handlowej, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej, przez

przedstawicieli firm świadczących usługi dla jednostek samorządu terytorialnego, a także co najważniejsze – przez doświadczonych samorządowców.

Mamy nadzieję, że Biblioteczka Oświaty Samorządowej będzie stanowić wartościowe źródło wiedzy o zarządzaniu oświatą na szczeblu lokalnym, skłoni czytelników do namysłu i refleksji oraz zainspiruje do wdrażania nowych rozwiązań (ze Wstępu do Broszury informacyjnej).

Biblioteczka oświaty samorządowej składa się z następujących tomów:

Tom 1. STRATEGIE OŚWIATOWE

Pierwszy tom Biblioteczki przedstawia analizę obecnych samorządowych strategii oświatowych, proces ich przygotowywania, a także techniki i narzędzia, które ułatwiają samorządom strategiczne zarządzanie lokalnym system oświaty. Publikacja podpowiada jak samorząd stojąc przed wieloma wyzwaniami (m.in. niż demograficzny, upowszechnienie edukacji przedszkolnej) może wykorzystywać planowanie strategiczne jako narzędzie skutecznego zarządzania oświatą.

Tom 2. ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ

W drugim tomie Biblioteczki zaproponowano – po raz pierwszy w Polsce – klasyfikację modeli zarządzania oświatą na poziomie lokalnym oraz przedstawiono najistotniejsze problemy z tego zakresu; relacje dyrektora szkoły z organem prowadzącym, monitorowanie pracy szkół, kontrola zarządcza w oświacie. Obok analiz ilościowych i studiów przypadku publikacja zawiera także liczne przykłady efektywnych narzędzi wspomagających zarządzanie.

Tom 3. FINANSOWANIE OŚWIATY

Tom ten omawia teoretyczne założenia i praktykę procesu budżetowego w polskiej oświacie, stan faktyczny i przyczyny zróżnicowania wynagrodzeń nauczycieli, możliwości wprowadzenia lokalnych standardów zatrudnienia w oświacie, wyniki analizy nauczycielskich regulaminów płacowych oraz wykorzystanie pomiaru osiągnięć szkolnych uczniów oraz raportów z ewaluacji zewnętrznych do oceny pracy szkół.

Tom 4. EDUKACJA PRZEDSZKOLNA

W tomie 4. szczegółowo omówiona została polityka gmin w zakresie upowszechniania edukacji przedszkolnej. Autorzy na podstawie przeprowadzonych badań scharakteryzowali; zróżnicowany poziom uczestnictwa w edukacji przedszkolnej (miasto/wieś, przedszkola publiczne/niepubliczne/inne formy wychowania przedszkolnego), wydatki na przedszkola, opłaty (sposoby ustalania, wysokość), preferowane formy finansowania opieki przedszkolnej, w tym znaczenie środków unijnych, na zakończenie wskazali na bariery w upowszechnieniu edukacji przedszkolnej.

Tom 5. INFORMACJE OŚWIATOWE

W związku z obowiązkiem corocznego (od 2009 r.) przygotowywania przez organy wykonawcze jednostek samorządu terytorialnego Informacji o stanie realizacji zadań oświatowych, publikacja podpowiada samorządowcom jak poradzić sobie z realizacją tego ustawowego obowiązku. Przedstawia obszerne modele Informacji oświatowych dla samorządów różnego szczebla. Szczególną uwagę zwrócono w publikacji na konieczność szerszego wykorzystania w Informacjach obok danych statystycznych i budżetowych, także różnorodnych wskaźników oświatowych. Publikacja ta stanowi uzupełnienie o uwagi i opinie samorządowców II wydanie publikacji pod

red. Jana Herczyńskiego Przygotowanie informacji o stanie realizacji zadań oświatowych. Propozycje dla jst.

Tom 6. WSKAŹNIKI OŚWIATOWE

W 6. tomie Biblioteczki autorzy przedstawili propozycję zestawu 24 oświatowych wskaźników odniesienia, które obejmują tematykę organizacji sieci szkół, procesu nauczania, zatrudnionej w szkołach kadry oraz problemy finansowania. Zadaniem zaprezentowanych w publikacji wskaźników jest dostarczenie wszystkim samorządom w Polsce aktualnych i porównywalnych informacji charakteryzujących lokalne systemy oświatowe. W książce szczegółowo omówiono metodologię obliczania wskaźników odniesienia oraz możliwości wykorzystania ich w praktyce.

Tom 7. – DECENTRALIZACJA OŚWIATY

Cechą szczególną polskiej oświaty jest jej daleko posunięta decentralizacja, która polega na przekazaniu znacznych kompetencji zarządczych z zakresu oświaty samorządom oraz szkołom i placówkom. Prezentowany tom Biblioteczki zawiera analizy i raporty dotyczące doświadczeń międzynarodowych oraz kształtowania się ustroju polskiej oświaty w ciągu minionego dwudziestolecia, w podziale na dwie dekady: tworzenie systemu (lata 1990–1999) i stabilizacja systemu (lata 2000–2010). Decentralizacja oświaty omawia ponadto kluczowe dla podnoszenia jakości oświaty relacje między dyrektorami szkół/placówek i samorządami.

Wszystkie tomy Biblioteczki Oświaty Samorządowej (po 2 egzemplarze każdego) przesyłane są sukcesywnie do samorządów (gmin, powiatów, województw) w całej Polsce.

UCZEŃ ZDOLNY

WSPIERANIE SZKÓŁ
I NAUCZYCIELI

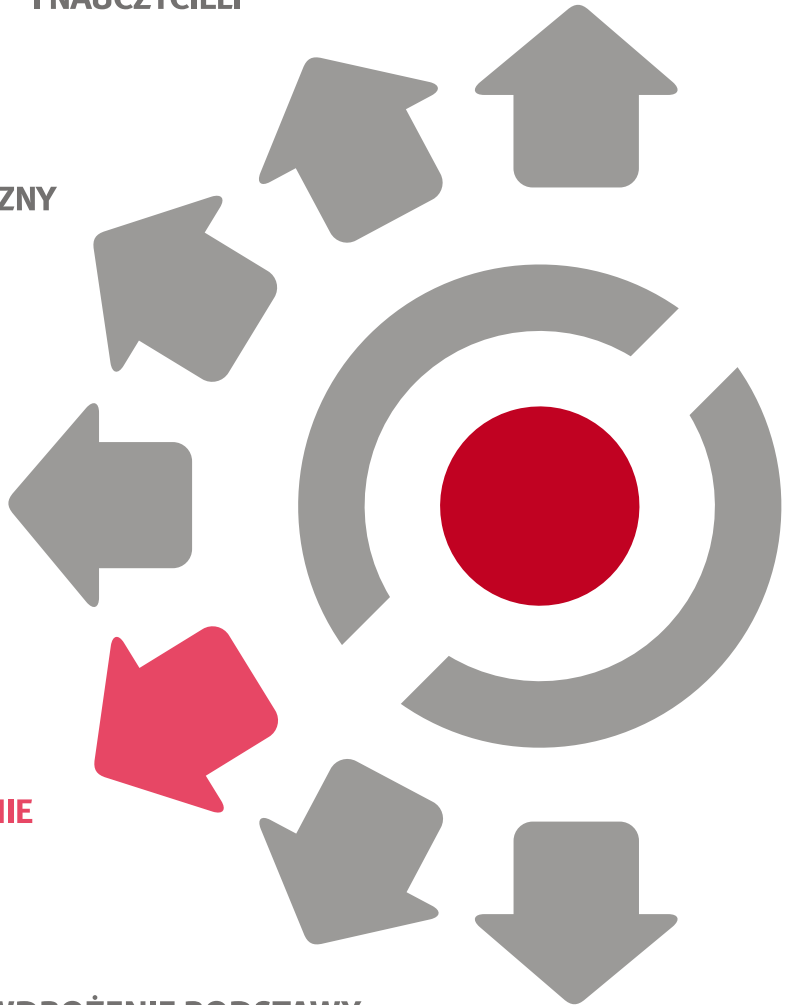
NADZÓR
PEDAGOGICZNY

E-PODRĘCZNIK

ZARZĄDZANIE
OŚWIATĄ

WDROŻENIE PODSTAWY
PROGRAMOWEJ

SCHOLARIS

Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym

Informacje o projekcie

Główne cele projektu:

Wzmocnienie strategicznej roli JST w obszarze zarządzania i finansowania oświaty, a w szczególności:

- opracowanie nowych modeli i narzędzi planowania, zarządzania, monitorowania i finansowania szkół i placówek oświatowych,
- wzmocnienie kompetencji pracowników JST przez system szkoleń i spotkań informacyjno-konsultacyjnych,
- dostarczenie fachowych publikacji.

Działania projektowe:

- Prace analityczne i koncepcyjne;
- Publikacje książkowe i broszurowe;
- Szkolenia dla samorządowców;
- Spotkania informacyjno-konsultacyjne, seminaria, konferencje.

Inne działania i produkty wypracowane w projekcie:

- Aplikacja internetowa z oświatowymi wskaźnikami odniesienia;
- Aplikacja internetowa z indywidualnymi wskaźnikami oświatowe dla każdej gminy i powiatu – możliwość otrzymania przez każdą jst. indywidualnych wskaźników oświatowych;
- Aplikacja do prognozowania zapotrzebowania na usługi edukacyjne w jednostkach samorządu terytorialnego;
- Wydawnictwa specjalistyczne, materiały użytkowe i promocyjne;
- Upowszechnianie działań i rezultatów projektu zamieszczonych na stronie ORE (49.778 pobrań materiałów – do końca 09.2012 r.) oraz na 5 internetowych portalach samorządowych.

Projekt realizowany jest w partnerstwie z Uniwersytetem Warszawskim do końca grudnia 2012 roku.

II etap projektu rozpoczął się 1 października 2012 roku.

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Ośrodek Rozwoju Edukacji

www.ore.edu.pl

Sześciolatek w szkole

www.6latek.ore.edu.pl

Edukacja globalna

www.edukacjaglobalna.ore.edu.pl

System Kierowania do MOW i MOS

www.systemkierowania.ore.edu.pl

Adaptacja podręczników

www.adaptacje.ore.edu.pl

EKSPERT – szkolenie kandydatów

www.ekspert.ore.edu.pl

Zachować pamięć

www.polska-izrael.edu.pl

Biblioteka Cyfrowa

www.bc.ore.edu.pl

Internetowy Serwis Edukacyjny

www.ise.ore.edu.pl

e-Learning w Szkole INFOTEKA

www.elearningwszkole.ore.edu.pl

Szkolenia online

www.e-kursy.ore.edu.pl

TRENDY

www.trendy.ore.edu.pl

Newsletter

www.newsletter.ore.edu.pl

Facebook

www.facebook.com/OsrodekRozwojuEdukacji

YouTube

www.youtube.com/user/oreedu

T U J E S T E Ś M Y

Ośrodek
Rozwoju Edukacji
Al. Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
fax: 22 345 37 70

Ośrodek
Rozwoju Edukacji
ul. Polna 46a
00-644 Warszawa
tel. 22 570 83 00
fax: 22 825 23 67

Instytucja Pośrednicząca
II stopnia dla Priorytetu III
PO KL
Al. Szucha 25
00-918 Warszawa
tel. 22 34 74 850
fax 22 34 74 851

Centrum
Szkoleniowe
w Sulejówku
ul. Paderewskiego 77
05-070 Sulejówek
tel. 22 783 37 85

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego